

DEZINFORMAREA INFORMAȚIONALĂ ȘI POLITICĂ ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ

Sergiu MORARU

Institutul Integrare Europeană și Științe Politice, AȘM

The early years of Republic of Moldova, as a sovereign and independent state, was accompanied by a multitude of complex political processes, involving both elements of transformation, strengthening socio-political parts, but of imbalance and distortion. In this context, one of the major challenges and serious impediment in the development of Republic of Moldova was the Transnistrian separatism.

Primii ani de existență a Republicii Moldova în calitate de stat independent și suveran au fost însoțiți de o multitudine de procese politice complexe, antrenând atât elemente de transformare, de consolidare a reperelor vieții social-politice, cât și de dezechilibrare și deformare. În acest context, una dintre provocările majore și impedimentul grav al dezvoltării Republicii Moldova pe făgaș nou l-a reprezentat separatismul transnistrean. În prezent, la fel ca și acum 19 ani, acesta se manifestă ca un factor eroziv ce dezechilibrează situația și deteriorează imaginea țării pe plan național și internațional. Războiul de pe Nistru din primăvara-vara anului 1992 și consecințele acestuia imprimă vulnerabilitate proceselor social-politice în derulare.

În timpul războiului de pe Nistru, mass-media din regiunea transnistreană s-a produs drept apărător al idealului sovietic pe teritoriul răpit Republicii Moldova. După destrămarea URSS, liderii politici din zona transnistreană au excelat în exploatarea mijloacelor de informare în masă pentru manipularea populației, ceea ce a facilitat faptul că în această perioadă populația din Transnistria a intrat, într-o mare măsură, „sub dominația aripii reacționare a fostului Partid Comunist” [1]. În plus, un mare suport informațional a fost oferit liderilor transnistreni din partea mass-media din Federația Rusă. Acest sprijin mediatic nu presupunea, de fapt, informarea obiectivă a populației din regiune, dar producea o dezinformare. De remarcat că manipularea prin mass-media a început aici nu doar în perioada derulării războiului, ci înaintea ostilităților manifeste.

Astfel, în timpul conflictului armat de pe Nistru din primăvara-vara anului 1992 ostașii transnistreni, utilizând aparatele militare de radiotransmisiune, primeau undele polițiștilor moldoveni și, imitând vocea președintelui Snegur, le transmiteau acestora ordine de a părăsi pozițiile de luptă și de a pleca pe la casele lor. Este puțin probabil că cineva dintre autorii acestei acțiuni de dezinformare să fi sperat la un succes masiv, totuși cuvântul poate avea forța de armă. Bazele tradițiilor mass-media transnistrene au fost puse la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90, când ideile secesioniste de pe malul stâng al Nistrului abia începeau să se cristalizeze. Apogeul dezvoltării acestora a coincis cu perioada acțiunilor militare din anii 1991-1992, când, de exemplu, tirajul unui ziar de frunte din acea perioadă – „Dnestrovskaya pravda” – a crescut considerabil, atingând 55-60 mii de exemplare, iar jurnaliștii locali erau antrenați nu doar în activități de pregătire a edițiilor periodice și a emisiunilor radio (nu era nici un post local de televiziune în Transnistria în acea perioadă), dar și serveau drept sursă directă de informare pentru mass-media din Rusia și alte țări. Activismul mass-media din stânga Nistrului, pe de o parte, și interesul sporit pentru presa scrisă, pe de altă parte, s-au accentuat datorită faptului că etapa incipientă de rezistență între cele două maluri a coincis cu procesul de consolidare a mass-media independentă în spațiul post-sovietic. Jurnaliștii transnistreni s-au pomenit încurajați nu doar prin libertatea de a se exprima fără cenzură, dar și de existența unei teme actuale: relatările lor despre lupta poporului pentru independență cu elemente de tragedie ale destinelor umane și detalii înfricoșătoare ale războiului au devenit un laitmotiv al rezistenței ideologice și conceptuale dintre cele două maluri. Peste puțin timp va deveni clar că acesta s-a dovedit a fi un teren rodnic pentru cristalizarea tradițiilor fundamentale ale mass-media locale – existența unei imagini a dușmanului real, precum și a unui contract social pentru distrugerea acestuia face jurnalismul în orice colț al lumii activ și solicitat la maxim. Totuși, mai târziu aceleași circumstanțe vor servi drept impediment pentru mass-media transnistreană, depistându-se numeroase și evidente lacune în întregul institut informațional-propagandist al republicii nerecunoscute.

În declarațiile unor astfel de lideri separatiști ca Igor Smirnov se pedala pe apropierea clipei „unirii cu România”, scenariile elaborate prevăzând crearea unui stat independent într-un spațiu de 14% din teritoriul

Republicii Moldova. Acesta era principalul țel declarat în 1991 [2]. Pe toată durata războiului din Transnistria (martie-iulie 1992) mișcarea separatistă a fost susținută de Moscova, inclusiv în timpul desfășurării ostilităților militare între forțele separatiste și cele constituționale [3].

Confruntarea continuă și astăzi, fără altercații militare directe, dar păstrându-și mereu tensiunea inițială. Fiind depășite etapele marcate de confruntări directe, conflictul s-a transformat în-unul înghețat, recunoscut în zonă, încadrat în același șir cu conflictele din regiunile post-sovietice separatiste din Georgia (Abhazia și Osetia de Sud) sau din Azerbaidjan (Nagorno-Karabah). În acest context, comportamentul cercurilor guvernante ale Federației Ruse pe parcursul întregii perioade de desfășurare a conflictului transnistrean a scos la iveală, de mai multe ori, gradul mare de implicare a acestora, de partea autoproclamatei republici.

A urmări scopul câștigării războiului informațional prin acțiunea de dezinformare era caracteristic perioadei sovietice. Perpetuarea acestei strategii, în cazul țintirii asupra Republicii Moldova, reflectă efortul depus pentru compromiterea țării pe arena mondială, în special atunci când se insistă cu îndârjire asupra atribuirii Republicii Moldova calificării de agresor.

În ce măsură manipularea politică și informațională contribuie la tergiversarea soluționării conflictului transnistrean? Există vreo posibilitate reală de a gestiona în mod chibzuit procesul rezolvării conflictului? Răspunsul la aceste întrebări este complicat și controversat. Toate acțiunile autorităților autoproclamatei republici nistrene au bătaie lungă, fiind orientate spre crearea unui mediu favorabil pentru a supune populația băștinașă acțiunilor de manipulare politică și folosind în acest scop tehnici care distorsionează în mod intenționat adevărul, lăsând însă aparența libertății de gândire și de decizie.

Insuficiența eforturilor depuse de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova întru soluționarea conflictului transnistrean a constituit o circumstanță favorabilă pentru autoritățile separatiste care, pe parcursul a doua decenii, prin propagandă, dezinformare și manipulare, au reușit să influențeze climatul psihologic în regiune. Prin intermediul mijloacelor de informare în masă locale regimului, autoritățile anticonstituționale din regiunea de est a țării realizează o supunere a opiniei publice în favoarea interesului declarat ca fiind „comun”. Nu de puține ori presa de la Chișinău a dezvăluit mecanismele sistemului administrativ de comandă transnistrean. Unul dintre pilonii acestui sistem îl constituie mass-media, subordonate regimului separatist.

Din momentul autoproclamării republicii nistrene, mass-media din regiune a devenit un instrument destul de eficient în provocarea unei psihoze colective. Deși articolul 12 al constituției autoproclamatei republici stipulează că statutul de limbă oficială se acordă limbilor moldovenească, rusă și ucraineană, pe teritoriul acestei regiuni nu se editează nici o revistă sau ziar în așa-numita limbă „moldovenească”. Majoritatea ziarelor tratează unilateral chestiunea privind statutul teritoriului transnistrean.

Spre exemplu, în unul din numerele ziarului „Timpul nou” se declara că „guvernarea Republicii Moldova refuză crearea unui stat comun cu Transnistria” [4], iar în cadrul abordării chestiunii cu privire la aderarea Ucrainei la NATO presa transnistreană recunoștea că „Transnistria este un hotar al intereselor Rusiei care va fi greu de trecut chiar și pentru americani, dacă Rusia își va întări pozițiile în acest teritoriu. Vecinătatea Transnistriei cu NATO este imposibilă, fiindcă poporul transnistrean este parte a poporului rus”. Așadar, Rusia este prezentată drept o forță măreață și protectoare a regimului separatist. Prin intermediul mass-media în conștiința populației se infiltrează ideea că frica nu este specifică pentru populația regiunii și, prin urmare, aceasta trebuie să manifeste deschis ura față de cei ce o pot împiedica să-și realizeze planurile. Iar planurile acestea, impuse populației, sunt formulate într-un mod ambiguu și neclar.

„Suntem întotdeauna cu Rusia!” este un slogan vehiculat frecvent de către liderii transnistreni. De fapt, un timp, printre sloganele utilizate de Smirnov era și „Suntem întotdeauna cu Ucraina!”. Presa transnistreană, promovată de oficialitățile autoproclamatei republici, a devenit, astfel, un instrument de manipulare a conștiinței sociale, axat nu atât pe difuzarea informației veridice, cât pe exploatarea emotivă a sentimentului de confort și securitate personală. În paginile presei, în emisiunile radio și tv, mai mulți oficiali transnistreni s-au produs cu declarații prin care afirmau că, mai mult ca niciodată, o importanță majoră are atitudinea fiecărui transnistrean în ceea ce privește unitatea și consolidarea societății în jurul principiilor și idealurilor pe baza cărora s-a format autoproclamatea republică și că numai în cazul unității și consolidării statului transnistrean poate fi garantată protecția deplină a populației.

În condițiile monopolizării mass-media în raioanele de Est ale Moldovei, manipularea mediatică se produce, mai ales, prin excluderea mesajelor alternative sau contrare celor ce împărtășesc punctul de vedere al

oficialităților, ceea ce a fost evident cu precădere înainte de 2003, când în teritoriu nu exista nici un ziar care ar analiza critic ansamblul de acțiuni sau inacțiuni ale conducerii. Totuși, după anul 2003 apar publicații de limbă rusă ca „Ziarul Nou” și „Curierul Nistren”, pe paginile cărora se publică materiale ce pot exprima și alte opinii decât cele oficializate.

Se știe că „principalele tehnici de manipulare prin presă sunt selectarea știrilor și orientarea acestora astfel, încât publicul are acces doar la unele segmente ale circuitului informațional, influențarea prin plasarea știrilor, prin titluri și selecția fotografiilor” [5]. Acțiunile de manipulare întreprinse de presa din Transnistria sunt lesne identificabile, în special în ajunul unor evenimente. De exemplu, în perioada de dinainte de referendumul în partea stângă a Nistrului din 17 septembrie 2006, mijloacele de comunicare în masă de aici au realizat o activitate intensă de propagandă, inițiată cu formularea manipulatorie a expresiei „Referendumul pentru independența Transnistriei”. A urmat difuzarea în cantități vaste a materialului de propagandă prin canalele mediatice obediente. Au fost repartizate foi volante ce conțineau nu doar informații despre desfășurarea referendumului, dar și explicații privind buletinul de vot și formularea întrebărilor. Spațiul destinat pentru semnul care ar identifica alegerea participantului la referendum era ocupat deja. Se arăta, în mod imperativ, care ar trebui să fie alegerea „corectă”, excluzând o altă variantă posibilă. Și în acest caz s-a profilat monopolul pe care îl deține conducerea r.m.n. asupra presei, în condițiile în care majoritatea populației din regiune nu percepe că este dezinformată.

Ori de câte ori a avut ocazia să o facă, presa transnistreană a dezinforma. „Moldova aplaudă atentatul terorist din Rusia și se bucură de decesul cetățenilor ruși” – acesta este titlul unui articol publicat de Agenția de Știri RIA Dniester, preluată de presa transnistreană. Agenția anunța că portalul de știri Unimedia, lider pe piața din Republica Moldova după numărul de utilizatori, s-a evidențiat prin comentarii denigratoare în adresa Federației Ruse și cetățenilor acesteia. Pornind de la generalizarea comentariilor vizitatorilor site-ului Unimedia, agenția transnistreană a insistat asupra concluziei că Republica Moldova „se bucură de faptul că pe aeroportul Domodedovo din Moscova a avut loc atacul terorist, în urma căruia au decedat mai mulți cetățeni ruși” [6]. Ulterior Unimedia a precizat pentru cititori că portalul de știri nu a difuzat nici o știre despre presupusa bucurie a Moldovei în privința atentatului de la Moscova.

Presa din regiunea transnistreană continuă, în stilul său caracteristic, să distorsioneze, prin minciună și fals, adevărul vizând evenimentele din anii 1991-1992. Astfel, relatând despre vizita în SUA a delegației, formate din foștii deținuți politici ai regimului de la Tiraspol Alexandru Leșco, Tudor Popa, Andrei Ivanțoc – purtători ai Ordinului Național „Steaua României” în grad de Cavaler și ai Ordinului Republicii Moldova, și Ștefan Urătu – președintele Comitetului Helsinki pentru Drepturile Omului în Republica Moldova, în perioada 25–30 martie 2011, portalul dniester.ru a publicat un articol cu titlul „Foștii militanți ai grupului Bujor au plecat în Statele Unite ale Americii”, comentând sarcastic: „Membrii grupului diversionist și terorist care au operat în Transnistria în timpul conflictului din 1991-1992 își încearcă puterile în domeniul diplomației... și au de gând să ceară în Statele Unite ale Americii mai multă participare la rezolvarea problemelor între Republica Moldova și Transnistria” [7].

Un alt caz de dezinformare crasă, comis de media din regiune, a avut loc la sfârșitul lunii ianuarie 2011, când elevii de la unicul liceu cu predare în limba română, „Lucian Blaga”, au putut reintra în sediul din Tiraspol. După ce a fost distrus în mod repetat, între anii 2004-2005, liceul a fost renovat, cu o finanțare acordată de Ministerul Educației din Chișinău. Însă, televiziunea și radioul din autoproclamata r.m.n. nu s-au sfiit să anunțe cum că clădirea școlii a fost renovată datorită unor fonduri alocate de regimul din Tiraspol.

Ziarul „Pridnestrovie”, utilizând metode propagandistice, s-a străduit să insuflă audienței locale că „...Moldova va fi subjucată de România, iar locuitorii Transnistriei, în cazul unirii, riscă să-și piardă propria identitate sau, și mai rău, să se transforme în forță de muncă lipsită de orice drepturi” [8].

Mass-media din regiunea transnistreană a manipulat populația din regiune în favoarea regimului anticonstituțional din stânga Nistrului și în raport cu alegerile pentru Parlamentul Republicii Moldova și protestele din aprilie 2009 și cele din 2010. Evenimentele electorale din 2009, dar și cele din 2010, în Republica Moldova nu au constituit subiecte importante pentru presa scrisă din Transnistria. Mai mult, aceasta a publicat post-factum o serie de informații orientate spre a convinge publicul local că orice putere politică de la Chișinău este agresivă față de regimul din Transnistria.

De constatat că autocenzura este un lucru firesc pentru jurnaliștii din regiune. Scrierea unui material care nu corespunde politicii editoriale a publicației poate duce la concedierea jurnalistului. Având în vedere

numărul redus al instituțiilor mediatice în regiune și piața limitată a locurilor de muncă, cei „indezirabili” riscă să nu se poată angaja. Spre exemplu, pe parcursul anului 2010, jurnaliștii nu au depus la procuratura regiunii transnistrene nici o cerere, plângere sau adresare privind încălcarea drepturilor lor profesionale, refuzul accesului la informație, acțiunile nelegitime din partea conducerii publicației sau exercitarea de presiuni din partea autorităților.

Un caz concludent este dezinformarea autoproclamatului Minister al Securității de la Tiraspol (MGB) în legătură cu cazul jurnalistului independent din Tiraspol Ernest Vardanean, arestat pentru presupusul spionaj în favoarea Moldovei. SIS al Republicii Moldova a calificat acțiunile acestei structuri neconstituționale drept insinuări și încercare de a dezinforma opinia publică. Prin astfel de activități, exponenții secesioniști încearcă să reanimeze teza falsă a unui pretins scenariu de soluționare cu forța a diferendului nistrean.

Un caracter manipulativ îl are și televiziunea transnistreană, subordonată regimului, prin care se realizează controlul publicului, sunt camuflate greșelile, sunt ascunse adevăratele intenții politice în zonă. Manipularea prin televiziune are un efect maximal, deoarece din pachetul standard de posturi al televiziunii prin cablu au fost excluse acelea care permit transmiterea directă a informației, rămânând doar posturile transnistrene, cele rusești și BBC World (care difuzează în limba engleză, fiind inaccesibil pentru majoritatea populației).

Prin promovarea simbolurilor comuniste, atât pe plan oficial, cât și cotidian, autoritățile transnistrene reușesc să-și promoveze linia politică, mobilizând, în special, acea categorie de oameni pentru care nostalgia pentru trecut are o valoare primordială. Faptul că acest demers manipulativ din partea mass-media transnistrene nu dispune de o contracarare, va acționa și pe viitor în defavoarea cetățenilor din zona transnistreană, dar și al celor din Republicii Moldova.

Referințe:

1. Moraru V., Voicu G. Reflectarea mediatică a contradicțiilor politico-sociale din Republica Moldova. - În: Valori ale mass-media în epoca contemporană. Vol.2. - Chișinău: CE USM, 2003, p.67.
2. Moșneaga V. Conflictul transnistrean în Republica Moldova: cauze, starea actuală și căile de soluționare. - În: Democratizarea societății din perspectiva gender. - Chișinău: PNUD / USM, 2002, p.34.
3. Chifu Iu. Un sângeros conflict, orchestrat de Moscova. Războiul din Transnistria // Dosarele Istoriei, 1999, nr.2(30), p.54-58.
4. Новое Время, 2006, 30 марта, с.2.
5. Cathala Hentri Pierre . - București: Editura Militară, 1991, p.35.
6. Agenția de Știri RIA Dniester, 27 ianuarie 2011. <http://dniester.ru/content/moldaviya-aplodiruet-teraktu-v-rossii-i-raduetsya-gibeli-russkikh>. Accesat 15.02.2011.
7. Cf.: www.basarabeni.ro. Accesat 16.05.2011.
8. Приднестровье, 2008, первое марта, с.1.

Prezentat la 27.10.2011